

туры, 1955. – Вып. 3. – С. 346-357. **12.** *Владимирский-Буданов М.Ф.* Цит. работа. – С. 731. **13.** *Памятники русского права: Памятники права периода укрепления русского централизованного государства XV-XVII в.в. / [под ред. проф. Л.В. Черепнина].* – М.: Государственное издательство юридической литературы. – Вып. 4. 1956. – С. 233-261. **14.** Там же. – С. 293. **15.** *Российское законодательство X-XX веков: в 9 т. – Т. 3: Акты Земских соборов.* – М.: Юрид. литер., 1985. – С. 83-257. **16.** *Дмитриев Ф.М.* История судебных инстанций и гражданского апелляционного судопроизводства от судебного до учреждения о губерниях / Дмитриев Ф. М. – М.: Типография А.И. Мамонтова и К, 1899. – С. 187, 278, 419, 433. **17.** *Российское законодательство X-XX веков: в 9 т. – Т. 3: Акты Земских соборов.* – С. 259-260, 289; *Памятники русского права / [под ред. проф. К.А. Сафроненко].* – М.: Государственное издательство юридической литературы. – 1957. – Вып. 6. – С. 146. **18.** *Памятники русского права: Законодательные акты Петра I первой половины XVIII в. / [под ред. доктора юридических наук проф. К. А. Сафроненко].* – М.: Государственное издательство юридической литературы. – 1961. – Вып. 8. – С. 42-44. **19.** *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг.: в 45 т. – СПб.: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – Том IV. – С. 643.* **20.** *Дмитриев Ф.М.* Цит. работа. – С. 513. **21.** *Чельцов-Бебутов М.А.* Цит. работа. – С. 695. **22.** *Беляев И.Д.* Цит. работа. – С. 722. **23.** *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг.: в 45 т. – СПб.: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – Т. V. – С. 603-604.* **24.** *Дмитриев Ф.М.* Цит. работа. – С. 441, 447, 491, 500. **25.** *Трощина К.Е.* Историческое развитие судостроительства в России от времен великого князя Иоанна III до наших дней / Трощина К.Е. – К.: Университетская тип., 1847. – С. 144, 162, 172-174, 190, 196-198, 203, 214-216, 224, 228-229. **26.** *Чельцов-Бебутов М.А.* Цит. работа. – С. 693-694, 702, 716. **27.** *Беляев И.Д.* Цит. работа. – С. 722. **28.** *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. 1649-1825 гг.: в 45 т. – СПб.: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – Т. VI. – С. 238-239.* **29.** Там же. – С. 510-511. **30.** *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. 1649-1825 гг.: в 45 т. – СПб.: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – Т. V. – С. 53-54.* **31.** Там же. – С. 603-604. **32.** *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг.: в 45 т. – Т. VI. – С. 238-239.* **33.** Там же. – С. 510-511. **34.** Там же. – С. 642-643. **35.** *Российское законодательство X–XX веков: в 9 т. – Т. 4: Законодательство периода становления абсолютизма / [под ред. доктора исторических наук А.Г. Манькова].* – М.: Юрид. лит., 1986. – С. 190-193. **36.** *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг.: в 45 т. – Т. V. – С. 53-54.* **37.** *Чельцов-Бебутов М.А.* Цит. работа. – С. 689. **38.** *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг.: в 45 т. – Т. VI. – С. 238-239.*

УДК 343.132

І. Ю. ЛОКТІОНОВ

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕЯКІ ПОВНОВАЖЕННЯ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досліджено питання про деякі процесуальні повноваження керівника органу досудового розслідування. Звертається увага на проблеми, що стосуються створення

© ЛОКТІОНОВ Ігор Юрійович – здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ процесу НАВС

слідчої групи, відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування, надання вказівок слідчому та погодження проведення слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: повноваження; керівник органу досудового розслідування; слідча група; відсторонення слідчого; вказівка; вжиття заходів; погодження.

Локтионов И.Ю. К вопросу о некоторых полномочиях руководителя органов досудебного расследования

Исследован вопрос о некоторых процессуальных полномочиях руководителя органа досудебного расследования. Обращается внимание на проблемы, касающиеся создания следственной группы, отстранение следователя от проведения досудебного расследования, дачи указаний следователю и согласования проведения следственных (розыскных) действий.

Ключевые слова: полномочия; руководитель органа досудебного расследования; следственная группа; отстранение следователя; указание; принятие мер; согласование.

Loktionov Igor. To a question on some of the powers of the head of the pre-trial investigation

The question of the powers of the head of some of the procedural authority of pre-trial investigation. Attention is paid to problems relating to creation of investigation group, removal of the investigator from conducting pretrial investigation, to provide guidance investigator and approval of conducting investigative (detective) action.

Key words: authority, head of the body of pre-trial investigation, the investigation group, removal of the investigator, an indication, the adoption of measures, harmonization.

Під час дії Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року процесуальні повноваження начальника слідчого відділу вже розглядали такі науковці як Г.М.Мамка, П.І.Мінюков, Д.М.Мірковець, О.В.Петков, О.Ю.Татаров, Л.Д.Удалова, В.І.Фаринник та ін. Однак після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК) це питання ще не досліджувалось.

Керівник органу досудового розслідування – це начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань та його заступники, які діють у межах своїх повноважень (п.8 ч.1 ст.3 КПК).

«Завдання керівника органу досудового розслідування полягає в тому, щоб організувати роботу очолюваного ним слідчого підрозділу зі всебічного, повного і об'єктивного досудового розслідування кожного кримінального правопорушення, підслідного цьому органу розслідування. Для виконання цього завдання його наділено необхідними повноваженнями»¹.

Відповідно до п.1 ч.2 ст.39 КПК керівник органу досудового розслідування уповноважений визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих.

Слід звернути увагу на те, що у п.1 ч.2 ст.39 КПК прямо не зазначено, що керівник органу досудового розслідування уповноважений створювати слідчу групу. Тільки виходячи із його повноваження призначати старшого слідчої групи можна дійти висновку, що керівник органу досудового розслідування може прийняти рішення і про створення цієї групи з числа підпорядкованих йому слідчих².

Вважаємо, що доцільно змінити редакцію п.1 ч.2 ст.39 КПК, залишивши у ньому тільки положення про визначення слідчого, який здійснюватиме досудове

розслідування. Також пропонуємо доповнити ч.2 цієї статті новим пунктом, у якому необхідно вказати, що керівник органу досудового розслідування уповноважений доручати проведення розслідування декільком слідчим.

Потрібно зазначити, що на відміну від КПК 1960 року, у чинному КПК немає статті, яка б визначала підстави та порядок створення керівником органу досудового розслідування слідчої групи. Тому, на наш погляд, слід доповнити цей Кодекс такою статтею.

У ній пропонуємо передбачити положення, що керівник органу досудового розслідування: доручає декільком слідчим, одного з яких призначає старшим, розслідування особливо складного кримінального провадження; ознайомлює учасників досудового розслідування з постановою про створення слідчої групи та роз'яснює їм право заявляти мотивований відвід слідчим, які до неї входять; складає протокол про оголошення складу слідчої групи.

У запропонованій статті також доцільно визначити вимоги до постанови керівника органу досудового розслідування про створення слідчої групи. Поряд з даними про її склад, у ній обов'язково має зазначатися місце проведення досудового розслідування, оскільки це потрібно для правильного визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді слідчим суддею клопотань щодо застосування запобіжних заходів та інших заходів забезпечення кримінального провадження.

По даному питанню Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ надані роз'яснення у п.3 інформаційного листа від 5 квітня 2013 року №223-558/0/4-13 «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження», а також у п.2 інформаційного листа від 4 квітня 2013 року №511-550/0/4-13 «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України»³.

Роз'яснено, що у випадку проведення досудового розслідування слідчою групою клопотання щодо застосування запобіжних заходів та інших заходів забезпечення кримінального провадження розглядаються слідчим суддею місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування. Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді таких клопотань є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

У п.2 ч.2 ст.39 КПК вказано, що керівник органу досудового розслідування уповноважений відстороняти слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування.

Зі змісту п.2 ч.2 ст.39 КПК випливає питання, коли саме можна стверджувати, що слідчий неефективно проводить досудове розслідування. Відповісти на нього складно, оскільки нормативно критерії неефективності розслідування не визначені. Отже, можна по різному тлумачити даний правовий термін.

На практиці це може призвести до того, що деякі із керівників органу досудового розслідування будуть зловживати своїм повноваженням, приймаючи рішення

про відсторонення того чи іншого слідчого від проведення розслідування. Причини можуть бути різні, у тому числі і заінтересованість керівника у тому, щоб кримінальне провадження здійснював певний слідчий.

Враховуючи викладене, вважаємо, що у п.2 ч.2 ст.39 КПК потрібно змінити підставу для винесення керівником органу досудового розслідування постанови про відсторонення слідчого від проведення розслідування. Таке рішення має прийматися тільки у тому випадку, якщо слідчий порушив вимоги закону.

Саме так вирішено це питання у кримінально-процесуальному законодавстві деяких країн. Так, наприклад, у п.6 ч.1 ст.39 КПК Російської Федерації передбачено, що керівник слідчого органу уповноважений відстороняти слідчого від подальшого розслідування, якщо ним допущено порушення вимог цього Кодексу⁴.

Згідно з п.3 ч.2 ст.39 КПК, керівник органу досудового розслідування уповноважений давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора.

Звертає на себе увагу та обставина, що у п.3 ч.2 ст.39 КПК не визначений перелік питань, з яких керівник органу досудового розслідування має повноваження давати слідчому письмові вказівки. Таким чином, він може давати слідчому будь-які вказівки щодо проведення розслідування.

Як уявляється, таке правове регулювання не узгоджується з процесуальною самостійністю слідчого. На наш погляд, у п.3 ч.2 ст.39 КПК потрібно навести вичерпний перелік питань, з яких керівник органу досудового розслідування вправі давати слідчому письмові вказівки, які є обов'язковими для виконання. Вказівки з інших питань повинні бути рекомендаційними.

Керівник органу досудового розслідування уповноважений вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим (п.4 ч.1 ст.39 КПК).

Розглядаючи дане положення, В.М. Юрчишин зазначає, що керівник органу досудового розслідування позбавлений «...повноважень з процесуального реагування на виявлені ним порушення законності підлеглими слідчими при проведенні досудового розслідування, тобто він не має права самостійно скасовувати рішення слідчих. У разі виявлення незаконного чи необґрунтованого рішення, прийнятого підлеглим йому слідчим, керівник органу досудового розслідування зобов'язаний звернутися до прокурора з проханням про його скасування»⁵.

Деякі науковці відмічають, що практика «...диктує необхідність доповнення КПК положенням, у якому слід передбачити право керівника слідчого підрозділу скасовувати всі незаконні і необґрунтовані постанови слідчого...»⁶.

З цією пропозицією не можна погодитися. Як уявляється, таке розширення повноважень керівника органу досудового розслідування призведе до підміни прокурорського нагляду відомчим процесуальним контролем.

У зв'язку з розглядом даного питання слід зазначити, що у 2007 році в Російській Федерації до керівників слідчих підрозділів перейшли деякі повноваження, які раніше належали прокурору, у тому числі і право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчого. Це потягло за собою різке зниження якості досудового розслідування⁷.

У п.5 ч.2 ст.39 КПК вказано про повноваження керівника органу досудового розслідування погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених цим Кодексом.

Законодавець не конкретизує, про погодження проведення яких саме слідчих

(розшукових) дій йдеться. Тому, може скластися враження, що слідчий повинен погоджувати з керівником органу досудового розслідування проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії. Однак це не так.

Щоб переконатися у цьому, необхідно ознайомитись зі змістом глави 20 КПК. Закон передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій: 1) допит, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, допит у режимі відеоконференції (ст. 224-226, 232 КПК); 2) пред'явлення для впізнання особи, речей, трупа (ст. 228-230 КПК); 3) обшук (ст. 233-236 КПК); 4) огляд місцевості, приміщень, житла чи іншого володіння особи, речей та документів, трупа (ст. 237-239 КПК); 5) слідчий експеримент (ст. 240 КПК); 6) освідчування особи (ст. 241 КПК); 7) проведення експертизи (ст. 242-243 КПК).

У даних статтях КПК не вказано, що слідчий має звертатися до керівника органу досудового розслідування з тим, щоб погодити проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій. Також не йде мова про повноваження цього керівника продовжувати строк їх проведення. Враховуючи викладене, пропонуємо виключити п. 5 з ч. 2 ст. 39 КПК.

Керівник органу досудового розслідування має право здійснювати розслідування, користуючись повноваженнями слідчого (п. 6 ч. 1 ст. 39 КПК).

У яких саме випадках він може реалізувати це право, закон не визначає. У юридичній літературі висловлена слушна думка, що проведення досудового розслідування керівником досудового розслідування доцільно при вчиненні навмисних вбивств, інших особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликають значний суспільний резонанс⁸.

У п. 7 ч. 2 ст. 39 КПК вказано, що керівник органу досудового розслідування здійснює інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

Він уповноважений: у випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій ініціювати розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні (ч. 3 ст. 40 КПК); погоджувати постанову слідчого про виконання певними особами спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, а також продовжити до шести місяців строк проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії (ч. 5 ст. 246, ч. 2 ст. 272 КПК); приймати рішення про використання під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів (ч. 1 ст. 273 КПК); приймати рішення у формі письмового розпорядження або наказу про надання доступу певним учасникам досудового провадження до конкретної таємної інформації та її матеріальних носіїв (ч. 4 ст. 517 КПК).

Отже, крім ч. 2 ст. 39 КПК, про повноваження керівника органу досудового розслідування йдеться у низці інших статей цього Кодексу. Як уявляється, регулювання даного питання має бути іншим. На наш погляд, у даній нормі слід навести вичерпний перелік його повноважень.

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар* / [за заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила]. – К.: Юстініан, 2012. – С. 128.
2. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар*: у 2 т. –

T.1 / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – С. 138. **3.** *Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 року №223-558/0/4-13 // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / [відп. ред. В.С. Ковальський]. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 174-184; *Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 року №511-550/0/4-13 // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / [відп. ред. В.С. Ковальський]. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 157-173. **4.** *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации.* – М.: Проспект, КНОРУС, 2009. – 224 с. **5.** *Юрчишин В.М.* Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці / Юрчишин В.М. – Чернівці, РОДОВІД, 2013. – С. 221. **6.** *Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [відп. ред. С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко].* – Х.: Одісей, 2013. – С. 120. **7.** *Соловьев А.Б.* Проблема обеспечения законности при производстве предварительного следствия в связи с изменением процессуального статуса прокурора / А.Б.Соловьев // Уголовное судопроизводство. – 2007. – №3. – С. 14 **8.** *Кримінальний процес: підручник / [Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. уманянц та ін.]; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило].* – Х.: Право, 2013. – С. 125.**

УДК [343.35: 343.974] (477) (045)

М. І. МАРИЧ

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ КОРУПЦІЇ ТА КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Аналізується сучасний зміст корупції, її національні особливості, досліджуються основні причини поширення корупційної злочинності в Україні. Висвітлюються питання щодо реформування вітчизняного антикорупційного законодавства, удосконалення інституту відповідальності за корупційні правопорушення, а також активізації міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції.

Ключові слова: корупція, корупційна злочинність, корумповані зв'язки, антикорупційне законодавство.

Марич М. И. Факторы коррупции и организованной преступности в современном обществе

Анализируется современное содержание коррупции, ее национальные особенности, исследуются основные причины распространения коррупционной преступности в Украине. Освещаются вопросы реформирования отечественного антикоррупционного законодательства, совершенствования института ответственности за коррупционные правонарушения, а также активизации международного сотрудничества в сфере предотвращения и противодействия коррупции.

Ключевые слова: коррупция, коррупционная преступность, коррумпированные связи, антикоррупционное законодательство.

© МАРИЧ Марія Іванівна – здобувач кафедри кримінального права та процесу Київського університету права НАН України